

Barevné letory ve Vinohradském divadle

Pro svou pozdní první premiéru v letošní sezóně si Divadlo na Vinohradech vybralo komedii. Přizvalo osvědčeného Jiřího Menzela a nabídlo mu text nejznámějšího představitele vídeňské lidové frašky Johanna Nepomuka Nestroye *Dům čtyř letor*. Menzel přizval ke spolupráci Jana Svěráka, který napsal texty pro písně, které ve hře zní, a spolu s herectvím oblíbeného souboru vzniklo představení, které se Na Vinohradech bude jistě dlouho a s úspěchem hrát.

V jednom domě bydlí čtyři rodiny čtyř různých letor. V přízemí žijí v zeleném pokoji melancholici, vedle nich v modrém sangvinici, nad nimi mají žlutý pokoj flegmatici a jejich sousedy jsou červení cholericci. Scénu vytvořil pohostinsky Otakar Schindler a divák má od začátku do konce co obdivovat. Schindler vycítil atmosféru Nestroyovy hry, vytvořil hravou a přehlednou scénu. Na ni se odehrávají tradiční nestroyovské zápletky. Jejich základem je vzájemná láska dcer čtyř letor a synů svých sousedů. Navíc se zde objevují ještě dva další milenecké páry, čtyři nepra-

ví ženichové, intrika s dopisy a závěrečný happy end. Nestroy sice použil tradičních metod, ale v *Domě čtyř letor* se snažil vysmát škatulkování lidských nátur a dokázat, že člověk je trochu složitější bytost. Tak jako si hraje Nestroy, hraje si i Menzel. Vytvořil dynamickou frašku, vzdal jí hold autorovi i divákům. (Inscenace jakoby některým z nás dokazovala, že ne vše, co je „lidové“ musí být primitivní a nudné.)

Představení je obsazeno téměř všemi členy souboru divadla a jejich výkony jsou stejného rozsahu. Větší úlohu má Tomáš Topfer v roli kadeřníka Vykuka a Svatopluk Skopal jako čistíč šatů a bot Hucipuc. Ti jsou jakýmisi průvodci hrou, ale zároveň významnými iniciátory oněch mnoha zápletek. Diváky pak významněji zaujme „flegmatický“ Petr Kostka, rozdušený Ivan Trojan či stále smutnicí Oldřich Vlach s dcerou Vendulkou Křížovou.

Vinohrady se na premiéru dlouho připravovaly. Do dalších měsíců sezóny nasadili latku vysoko sobě i ostatním jim podobným divadlům.

Menzelův obveselující stroječek na Vinohradech

Vídeňského dramatika a herce Johanna Nepomuka Nestroye (1801-1862) nezná pražské publikum dosud tak důvěrně jako vídeňské, zato by již mohlo za poslední dva roky srovnávat různé režijní představy o Nestroyovi.

V Krejčově Divadle za branou II obnovili svou slavnou inscenaci ze 60. let - Provaz o jednom konci; ve Stavovském divadle režíroval Miroslav Krobot Tajné peníze, tajnou lásku; a nyní tedy Nestroyův Dům čtyř letor v podání Jiřího Menzela v Divadle na Vinohradech.

Jak název naznačuje, otáčí se střelka děje této frašky na principu růžice čtyř základních lidských povah: choleri-

ků, flegmatiků, melancholiků a sangviniků. Nebyl by to Nestroy, kdyby v postavě intrikánského holiče Vykuka, kterou napsal sám pro sebe, nezmagnetizoval průběh čtyř milostných zápletek po svém.

Jde ovšem o jistou disharmonii, jestliže dramaturgie zařadí do programu k Menzelovu představení Preisnerovu studii o tragické frašce, protože v Menzelově plnokrevné divadelnosti by se nikdo tragična nedořezal. Jeho očekávatelně precizní inscenační stroječek, dovedený scénografií Otakara Schindlera k přehledné dokonalosti, není promazáván hořkými slzami ironických pozorovatelů světa, ale ambrózií

programových idyliků. Ani náznak tragického výsměchu nena-pravitelnosti lidské podstaty, nýbrž líbezný vaudeville. Aby přece jen nedošlo k mýlce, sepsali Jaroslav Uhlíř se Zdeňkem Svěrákem líbivé písničky, jimiž jsou diváci hlazeni po duši a po srsti, až atmosféra zajiskří zelektrizovaným člověčenstvím. Na vinohradský herecký soubor si Jiří Menzel zahrál jako na xylofon. Obsazení většinou vyšlo vstříc hereckým stereotypům, v jejichž přesně vymezeném rámci si herci mohli "pořádně zařadit" - jak zní titul jiné Nestroyovy frašky. Vděčná role Vykuka se stala snadnou kořistí Tomáše Töpfera, jemuž sekundoval odzbrojující

naivka Hucipuc Svatopluka Skopala.

Vinohradské divadlo opravdu míří k tomu stát se "reprezentativní výkladní skříní" svého magistrátního zřizovatele. Tak jako se města honosí výstavními bulváry, kudy každý projde, ale nikdo se nezdrží, protože život je trochu "jinde". Poslední Menzelova inscenace zároveň potvrdila, že se jeho proklamativní vyznávání řemesla a zábavnosti může v dobré víře dopouštět ne-menšího zjednodušování jako ta nejsvévolnější režijní konstrukce.

RICHARD ERML

*Autor je redaktorem
Divadelních novin*

Divadlo na Vinohradech Praha - Johann Nepomuk Nestroy: Dům čtyř letor. Překlad Josef Balvín. Režie Jiří Menzel j. h., scéna a kostýmy Otakar Schindler j. h., hudba Jaroslav Uhlíř, texty písní Zdeňek Svěrák, dramaturgie Jolana Součková. Premiéra 2. prosince.

Když se chcete dobře pobavit, běžte do Vinohradského divadla

Veseloherní klasikové mívají někdy smůlu. Cestou na Olymp se stanou kořistí pánů teoretiků, kteří je důkladně rozeberou, ba rozpitávají, najdou v jejich díle hlubokomyslnou filozofii, o níž dotyční autoři neměli ani ponětí, a zatěžkají lehká křídla jejich Múz závažím racionality a serióznosti.

Něco podobného se v našem století vědy přihodilo také nejslavnějšímu představiteli vídeňské frašky **Johannu Nepomuku Nestroyovi**. Z nitra jeho zábavnosti vy-preparovali moderní teatrologové i inscenátoři hlubší smysl a více-významovost často tak usilovně, až se jim ta zábavnost mnohdy docela vytratila pod rukama. A divákovi pak nezbývalo než se divit, čemuže se to naši předkové při takovýchle nudných a vycíhých taš-kařích bohapustě smávali...

Podobnému nebezpečí se naštěstí dokázalo beze zbytku vyhnout pražské **Divadlo na Vinohradech** ve své nejnovější inscenaci Nestroyovy komedie **DŮM ČTYŘ LETOR**. Hra je to už od autora mistrovsky prokomponovaná jak formou – děj se po celou dobu odehrává ve čtyřech hracích prostorách simultánně – tak výstavbou situací a charakterů. Pod jednou střešou totiž žijí ve společném domě čtyři rodiny, z nichž každá reprezentuje jeden z klasických typů temperamentu. Vykypělovi, jak už sám název ukazuje, jsou cholericí, Dřimotovi flegmatici, Stejskalovi melancholici a Vejskalovi sangvini-ci. Už české ekvivalenty původních příjmení Braus, Fad, Trüb a Froh napovídají, jak vtípně a šťavnatě vyznívá český překlad **Josefa Balvína**.

Pod režijním vedením **Jiřího Menzela** vzniklo na Vinohradech představení, kterému sluší charakteristika »dokonale secvičené« bez nejmenší stopy ironie – podobně jako v případě jeho nastudování Fi-

garovy svatby v Činoherním klubu. Přesnost souhry všech účinkujících je až orchestrální. Nezanikne v ní sebemenší sólo, jediný dvoj- či vícehlas ani repetice. Uznání vděčně se bavícího hlediště proto právem sklízízejí všichni herci. Přesto se sluší jmenovat alespoň **Petra Kostku**, který se tu poprvé po od-

chodu z Národního divadla představil v roli pana Dřimoty, **Simonu Postlerovou** a **Lukáše Hlavicu** jako Dřimotovy ratolesti, **Alexandru Tomanovou** a **Ivana Trojana** (mladí Vykypělovi) a **Jana Šťastného** (Kvído Stejskal). Na prvním místě však oba hlavní strůjce všech zmatků i šťastných konců v celém domě – protřeje mazaného holiče Vykuka v podání **Tomáše Töpfera** a poněkud zpomaleného, ale poctivého čističe šatů a bot Hucipuce, jak ho mile a uměřeně hraje **Svatopluk Skopal**.

Pastelově tónovaná výprava **Otakara Schindlera** si dobře poradila nejen s rozvržením scény, kde kromě čtyř bytů najednou nesmí chybět ani Hucipucův kumbálek a Vykukova officína, ale důsledně ctila i charakterizování jednotlivých temperamentů barvou. A to od tapet, kostýmů a potahů na nábytku až po takový detail, jakým je třeba limonáda ve sklenici. Dům čtyř letor na Vinohradech je úsměvně představení plné pohody, hrané k evidentní potěše jak herců, tak publika. (vš)

Na snímku Pavla Štolla se zubí dobrosrdečný Hucipuc (S. Skopal), vlevo se zády otáčí Edmund Dřimota (L. Hlavica) a nahoře dříme Dřimota senior (P. Kostka).

SS, 50, 1994, 293, 14. 12., s. 7

Středa 14. prosince 1994

Slovo z kultury

Jiří Menzel v Divadle na Vinohradech

O těch našich lidských povahách

DIVADLO NA VINOHRADECH uvedlo jako první premiéru této sezóny frašku vídeňského dramatika Johanna Nepomuka Nestroye **Dům čtyř letor**, kterou přeložil Josef Balvín. K hostování pak divadlo přizvalo režiséra Jiřího Menzela a nutno podotknout, že učinilo dobře.

OLDŘICH VLACH jako melancholický otec Stejskal a **Vendulka Krížová** jako jeho snad ještě melancholičtější dcera Irena.

Foto Pavel ŠTOLL

Fraška se odehrává v domě, kde žijí čtyři rodiny coby „ukázky“ vyhraněných lidských letor - melancholici, sangvinici, cholericci a flegmatici. Vše plyne v pořádku až do té doby, než se dcery a synové zamilují do těch „nepravých“ protějšků. Tedy do těch, kteří se nezamlouvají jejich pánům otců. A odtud začínají ty pravé nesnáze, aby se ta určitá opravdu dostala za toho, koho si přeje a naopak. Aby to milenecké páry a jejich otcové neměli tak jednoduché, vše jim, ať v kladném či záporném smyslu, komplikuje holič a kadeřník s příznačným jménem Vykuk (Tomáš Töpfer), jemuž zdatně sekundují čistič šatů a bot Hucipuc (Svatopluk Skopal) s pokojskou Izabelou (Eliška Balzerová).

Herci tu dostali příležitosti zahrát si přesně stylizované figury, figury s nadsázkou, příležitost v dobrém slova smyslu si zařadit. Hlavní je pobavit diváctvo, nikoliv psychologizovat a komplikovat. V jednoduchosti je krása, a tomu je podřízena celá režie. (Trochu zmatečně působí jen začátek prvního dějství, kdy se evidentně dialogy cholericů a sangviniků, které se nemají zvukově překrývat, překrývají.)

Nové kuplety pro inscenaci složili Zdeněk Svěrák (texty) a Jaroslav Uhlíř (hudba). Škoda jen, že jich není více. Autorem kostýmů a scény, laděných vždy do určité barvy (dle určité letory - např. cholericci jsou červení), je Otakar Schindler.

Dům čtyř letor je inscenací pro pobavení, vyšších cílů si neklade. I když je otázka, zda to právě není cíl nejvyšší.

Radka TESÁRKOVÁ

LN 17, 286, 6.12.1994, 11

Ellška Balzerová (Izabela), Svatopluk Skopal (Hucipuc) a Tomáš Töpfer (Vykuk) v inscenaci Nestroyova Domu čtyř letor

Foto Pavel Štoll

Velký žert s letorami

DIVADLO: Divadlo na Vinohradech si dalo s první premiérou sezóny na čas, ale stálo to za to. Rakouský klasik Johann Nepomuk Nestroy v jedné ze svých neoriginálnějších her **DŮM ČTYŘ LETOR** ozvláštnil běžný komediální námět namlouvání, při němž se sráží vůle otců s city dětí, vynikajícím divadelním nápadem: rozdělil účastníky do čtyř skupin podle letory.

Hostující režisér Jiří Menzel mohl při komponování náročného celku uplatnit své filmařské dispozice, smysl pro montáž, pro těsné střídání a navazování celkových a detailních záběrů. Nejdříve přímo instruktivně, s patřičnou nadsázkou představil jednotlivé rodiny a názorně sdělil divákovi pravidla hry. Napomohla mu při tom simultánní scéna Otakara Schindlera svou přehledností a barevnou charakteristikou: cholerický pokoj je červený, flegmatický žlutý, melancholický zelený a sangvinický modrý (stejně i kostýmy jejich obyvatel). Potom v bystrém spádu a v ostrých střizích rozehrál aktivity (i pasivity) otců, dcer a synáčků. Jednotlivé fyzické i slovní projevy se často překrývají, nevdá, padne-li kus promluvy pod stůl, protože informace se v různých polohách opakují a významové konfrontace se takovým zrychlením ostřeji vyhraňují.

Nelze vyjmenovat dvě desítky dobře sešraných aktérů obývajících ten rušný divadelní dům. Přesto je třeba se aspoň zmínit o neodolatelné dvojici flegmatického Dřimoty a jeho stejně dojemně pomalé dcerušky Anežky (Petr Kostka, jak jsme ho už dlouho neviděli, a Eva Režnarová), o komicky zběsilých cholerických milovnicích Alexandry Tomanové a Ivana Trojana, jehož nejnápadnějším výrazovým prostředkem jsou akrobatické pády přes pohovku, o jemných kontrastních ztělesněních smutku a veselí v Stejskalovi (Oldřich Vlach) a Vejskalovi (Jaroslav Satoranský). Dění v domě uvádějí do pohybu dvě postavy zvenčí: Tomáš Töpfer představuje předúmyslného manipulátora a intrikána Vykuka s holičskou suverenitou a operetním šarmem, ale též s mefistofelovskou škodolibostí, jež se posléze obrátí proti němu samému. V protikladu k jeho kluzké proměnlivosti poněkud ztrácí Svatopluk Skopal jistou jednostranností, s níž nadmíru důkladně provozuje přituplou rozšafnost čističe šatů a bot jménem Hucipuc.

Zdeněk Svěrák napsal k osvědčenému překladu Josefa Balvína vtipné texty písní v nestroyovském duchu. V jedné z nich je obsaženo i poslání hry, zpochybňující samotné téma - ono schematické dělení lidské přirozenosti. Dům čtyř letor na Vinohradech je nejenom výtečná zábava, ale i důmyslně žertovná charakterologická studie. A ještě jedno bych připsal inscenátorům k dobru. Podařilo se jim přesvědčivě prokázat, jak je ten milý, a přece tak pichlavý vídeňský Nestroy blízký naší domácí mentalitě.

ZDENĚK HOŘÁNEK

Divadlo na Vinohradech, Praha - J. N. Nestroy: Dům čtyř letor. Překlad Josef Balvín, texty písní Zdeněk Svěrák, hudba Jaroslav Uhlíř. Režie Jiří Menzel j. h., scéna a kostýmy Otakar Schindler, dramaturgie Jolana Součková. Premiéra 2. prosince.

Vinohradský dům smíchu

Václav Dušek

První premiérou Divadla na Vinohradech v sezóně 1994/95 se stala fraška Johanna Nepomuka Nestroye **Dům čtyř letor** v režii Jiřího Menzla j. h. Překlad Josef Balvín, scéna a kostýmy Otakar Schindler j. h., hudba Jaroslav Uhlíř, texty písní Zdeněk Svěrák, dramaturgie Jolana Součková.

Poprvé byla fraška uvedena v Divadle F. X. Šaldy v Liberci (1973) pod názvem **Dům čtyř temperamentů**. Balvínův překlad kryl svým jménem předčasně zesnulý vynikající dramaturg a pedagog pražské FAMU dr. Zdeněk Bláha. (*Vinohradské divadlo frašku chtělo uvést, ovšem po roce 1968 a odchodu ředitele Františka Pavlíčka z divadla upadl záměr do nemilosti „orgánů“ a následovala leťtá fraška jiného druhu, která čeká na své divadelní zpracování, najde-li se Nestroy.*)

Menzlový divadelní inscenace dokázaly vždy pohládit divácké duše i v dobách, kdy mnohým do smíchu nebylo. Menzel je stvořen k totálnímu divadlu, k ochotě provokovat v lidech jejich dobré stránky, našeptávat jim lásku, vstřícnost, toleranci, vzbuzovat v nich pocity, že život sám o sobě nemusí být

těžký, pokud se na sebe dokážeme podívat s odstupem a nalézt onu správnou míru důležitosti a směšnosti.

Cholerická rodinka – Pan Vykypěl (Jiří Plachý), Robert (Ivan Trojan), Valpurga (Alexandra Tomanová) a Pan Bouřil (Rudolf Jelínek) – představuje typ lidiček, kteří se ve věčném nespokojení ženou životem jako „lokomotivy“ a jejich pára otravuje okolí, pokud ono okolí nezaznamená, že více než nebezpeční jsou k politování a k smíchu. Melancholická rodinka – Pan Stejskal (Oldřich Vlach), Kvído (Jan Štátný), Irena (Vendulka Křížová) a Pan Trampota (Břetislav Slováček) – pro samý náfek a sebelibost zapomíná žít a návraty k minulosti jsou jí vším.

Flegmatická rodinka – Pan Dřímota (Petr Kostka), Edmund (Lukáš Hlavica), Anežka (Eva Režnarová, alternuje Simona Postlerová), Pan Hnípál (Jan Teplý) – dokáže vyvázat svůj život z neustálého shonu a přichází vždy pět minut po dvanácté. Sangvinistická rodinka – Pan Vejskal (Jaroslav Satoranský), Felix (Miroslav Vladyka), Marie (Kateřina Brožová), Pan Veselka (Jaroslav Kepka) – i ze zdánlivě neřešitelné situace dokáže vytěžit poklad optimismu.

Vykuk (Tomáš Töpfer), intrikán a rádoby osnovatel lidských životů, vejlupek nectnosti posouvat lidmi na osudové šachovnici, společně s Hucipucem (Svatopluk Skopal), tak trochu natvrdlým a domnívajícím se o sobě, že intriky se lze naučit, s dalšími protagonisty (Izabela – Eliška Balzerová, Paní Holubinková – Marta Vančurová) podporují mj. myšlenku z Vykukovy písně o letoráčích, kde se pravi: *Čtyři lidi, jedno tělo, jak se to tam vejde / Někdy by se jásat chtělo, někdy to zas nejde*. Clověka napadne, že dobře je na světě proto, že je složen ze všech čtyř typů – jinak by snad nebyla šance na přežití, že lidičkám sluší spíše slušnost, tolerance, pohledy nezachmuřeně.

V Divadle na Vinohradech dal soubor svým divákům předčasný vánoční dárek. Zábavu, smích, naději. Naději, že to s námi lidmi není až tak špatné, naději i důkaz, že divadlo má před sebou dlouhý život, vědomí, že vinohradský soubor mnoho umí a zná, že dokáže hlediště oslovovat naplno.

Jiří Menzel „sestrojil“ hodinky staré dobré značky. Tikají přesně, mají v sobě ukrytou lahodnou hudbu, humor, laskavost, i radostné zjištění, že professionalismus nemusí nutně znamenat bezduchou nudu. Potvrzením byl i dlouhotrvající potlesk, část obecenstva tleskala vstojně, aby tak dala najevo, že láska mezi hledištěm a jevištěm může ve vzácných okamžicích propuknout naplno.

Foto Pavel Štekl

Lukáš Hlavica (zleva), Jan Štátný a Miroslav Vladyka v Nestroyově frašce v pražském Divadle na Vinohradech

Mistrovská fraška pánů Nestroye a Menzela

DŮM ČTYŘ LETOR Johanna Nepomuka Nestroye je textem starým víc než sto padesát let, do češtiny ho ale přeložil teprve před třiceti lety Josef Balvín. Z premiéry ve Vinohradském divadle koncem 60. let sešlo a hra se u nás hrála pouze jedenkrát - v Liberci (1973). Za nadšených diváckých ovací (viděl jsem třetí reprízu 6. prosince, premiéra v Divadle Na Vinohradech 2. prosince) se skvělá Nestroyova fraška na české jeviště vrací díky dramaturgyni Jolaně Součkové a režiséru Jiřímu Menzelovi.

Na Vinohradech vládla po neúspěchu Shakespearových Dvou kavalírů z Verony poměrně sklíčená atmosféra. Řekněme - únava. Divadlo se potřebovalo chytit. Možná i to je důvod velice opožděné první premiéry sezony 1994/95. Příležitost, jakou nabízí staříček, ale stále podivuhodně moderní Nestroy, vzale ovšem herci i hostující režisér pořádně za pačesy. Výsledkem je inscenace strhujícího tempa, předznačená zásadou Jiřího Menzela dělat nyní v divadle i ve filmu věci, které by člověka spíš pohladily. Jak ukazuje Dům u čtyř letor (a Vesnička středisková a Čonkin a ...), vůbec to nemusí být na úkor vlastní předsevzaté umělecké náročnosti.

Skoro se mi ani nechce věřit, že Dům u čtyř letor postavený zdánlivě na jednoduchém nápadu zobrazit základní a opakující se situace namlouvání ženichů a nevěst v cholerickém, sangvinickém, flegmatickém a melancholickém „rozčtvrcení“, je při všech dějových komplikacích tak přímočaře úspěšný. Mimochodem, ony základní lidské temperamenty vyřešil scénou i barevností kostýmů zdatně již Otakar Schindler. Jednotlivé typy maloměšťáka se podivuhodně a bizarně prolínají a modelují univerzálnější prototyp nemilující jakékoli společenské změny. Vnímavější di-

vácké duši nemůže uniknout onen směšnohořký propletenec věčně cholerických planých bouřliváků, štkajících melancholiků nepřijímajících minulost ani budoucnost, natož potom přítomnost, netečných a stále ospalých flegmatických milovníků neměnnosti i všechno přijímajících (jenom probůh bez větší osobní účasti) sangvinických šprýmařů a papírových Hektorů - propletenec našich horeček polistopadových časů.

To už ale možná vnucují výklad příliš hranatý. Na Dům čtyř letor doporučuji proto jít raději bez předsudků. Potom vám ten milostný mnohostěn vztahů a zápletek poví víc, protože ze všeho nejvíc a především inteligentně pobaví. Nestroyův text i Menzelova režie patří neodmítkovatelně k mistrovským. Od kombinací replik, které se přes naznačené hranice čtvera prostorů významově doplňují, až po nádhernou režisérovu schopnost rozhybat celek do pimprlového spektaklu figurek ztřeštěné komedie. Neocenitelná je Menzelova filmařská zkušenost; konkrétně bravurní, třeba jen několikavtefinové „prostřihy“ s akcentováním detailů... K tomu všemu mu dopomohli i Jaroslav Uhlíř a Zdeněk Svěrák, kteří nahradili původní kuplety vlastními hudebními a textovými varia-

cemi, ostatně po duchu Nestroyovy frašky i vlastní, již bezpečně rozpoznatelné tvorby.

V Domu čtyř letor je občas na scéně i patnáct (jednou s hudebníky dokonce dvacet) herců. Nestatují, role jsou rovnocenné. Snad až na tři hýbatele postavkami na čtyřpolíčkové šachovnici, strůjce úkladů i vlastní prohry Vykuka **Tomáše Töpfera**, chytrou služebnou Izabelu **Elišku Balzerové** a poněkud těžkopádnější duši dobrých úkladů Hucipuce **Svatopluka Skopala**. Ty tři je nutné vytknout před závorku, v níž ale potom beztoho září zcela vyrovnaně herecký tým: Tomáši Plachý, Trojan, Tomanová, Jelínek - výkony na čtyři infarkty, flegmatici Kostka (dlouho nevdaný výkon), Hlavica, Režnarová (Postlerová), Teplý - tahle rodina je obzvlášť vyvedená, melancholici Vlach, Šťastný, Křížová (znovunarozená), Slováček - divákům se chtělo plakat s nimi, i sangvinici Satoranský, Vladyka, Brožová, Kepka - život je peříčko úsměvu. Tým nejenom doplňuje vlnadná vdova Holubinková v podání Marty Vančurové... Herci hrají do roztrhání, s chutí - však také vědí, co a o čem hrají. A protože to vědí i diváci, rezonuje to mezi jevištěm a hledištěm pohodou a bouří potlesky na otevřené scéně, i ten dlouhý závěrečný. Věřte, že v současné divadelní Praze je Dům čtyř letor repertoárovým kouskem nejpovedenějším. A tak tedy - vzhůru, k Vinohradům... To už ale cituji Parsche, který také viděl z Věstonic přicházet své Venuše.

Jiří P. Kříž

□ Jeden herecký výkon lepší druhého! Přibližujeme z Domu tři letor aspoň tři: Elišku Balzerovou (Izabela), Jaroslava Satoranského (pan Vejskal) a Tomáše Töpfera (Vykuk).
Foto Pavel Štoll

Nestroy a Menzel na Vinohradech

P r a h a (zat) - Vinohradské divadlo uvede dnes od 19 hodin premiéru Nestroyovy frašky Dům čtyř letor v režii Jiřího Menzela. "Je to text, který potřebuje velké jeviště a herce velkého jeviště," prohlásil režisér. Spokojený byl i autor hudby Jaroslav Uhlíř: "Zjistil jsem, že herci jsou pro můj způsob práce ideální. Píše se mi pro ně lépe než pro zpěváky pop music."

Soubor Divadla na Vinohradech posílili v této sezóně Jana Hlaváčová, Petr Kostka, Eva Režnarová a dramaturg Jan Vedral. Generálním sponzorem vinohradské scény se stala pro příští rok Česká spořitelna, která před lety spolufinancovala i její výstavbu.

MFD, 9.5, 1994, č. 283, 2.12, 0.18

Hostující režiséři zkamenělému Divadlu na Vinohradech sluší Nestroy v tempu Friga na mašině

Divadlo na Vinohradech se těší důstojné tradici a díky vstřícně volenému repertoáru a populárním hereckému ansámblu i neumdlévající oblíbě diváků. Jenom s uměním je to trochu na pováženou. Proti zaměření a účelu vinohradského divadelního domu nelze namítnout zcela nic. Lze jenom tiše (a v kontrapunktu se spokojenými diváky) přemítat o interním smyslu vinohradského tvůrčího usilování, které zhruba za poslední dvě (tři) sezóny přineslo krom několika standardně uspokojujících (leč i tak profesionálně diskutabilních) inscenací («zachraňovaných» většinou hereckými osobnostmi v čele s Viktorem Preissem) také nemálo tvůrčích propadů (jak v titulech »na jistotu« jako je třeba Komik či Romeo a Julie, tak v původní dramatické tvorbě). Z pohledu diváka, pro kterého je divadlo dobrodružstvím poznávání, nabízí Divadlo na Vinohradech v poslední době pramálo intelektuálního a citového vzrušení. Výjimky z pravidla stvrzuje buď objevnější vychýlení dramaturgie (Tanec na konci léta) nebo osvěžení hostujícími režiséry (Ladislav Smoček a jeho Duše krajina širá či remake Poprasku na laguně). Záchvěv tvůrčího průvanu do stagnující atmosféry Vinohrad (alespoň co do divadelní profese) přináší i první letošní premiéra – inscenace Nestroyovy frašky DŮM ČTYŘ LETOR v pohostinské režii Jiřího Menzela.

Dílo vídeňského dramatika a herce Johanna Nepomuka Nestroye (1801-1862) příslušející k prvoholigové klasice žánru lidové komedie a frašky v praktickém provozování pro pražské publikum zrovna nezdomácnělo. K formální dokonalosti dovedená fraška Dům čtyř letor (1837) se u nás hrála zatím pouze jednou v roce 1973, kdy ji v československé premiéře uvedlo divadlo F. X. Šaldy v Liberci.

Základní téma Domu čtyř letor je obligátní: patriarchální otcové, poslušně neposlušné dcery, žádání nápadníci, nevhodní milenci, namlouvání s překážkami, domlouvání s nedorozuměním, úklady a láska, intrikán zlomyslně dábelský a intrikán prostoduše směšný (oba z lidu), jedna svůdná služka a jedna svůdná vdova, konec dobrý, všechno dobré. Ve třicáté čtvrté Nestroyově frašce obohaceno o originální nápad prezentovat

jednu zápletku ve čtverém vydání podle klasického modelu lidských povah: cholerické, flegmatické, sangvinické a melancholické. Pod povrchem žertování s letorami lze ale u Nestroye odečíst i tóny daleko méně frivolní: do taškařice zabalené přesvědčení o »nepolepšitelnosti« člověka, o jeho determinaci (osudové i společenské), obraz lidské bytosti jako odcizené a manipulovatelné loutky. Individualitu zastupuje samoznak barvy, zjednodušení lidské psychiky na »psychologii červené, hnědé, žluté a modré« je zkratkou odlidštění a unifikované beztvářnosti. Proto fraška tragická (původně).

Z »tragických« tónů Nestroyovy tetralogie směšného člověka nezbývá v Menzelově pojetí ani nota. Jiří Menzel jako rozený gagman geniálního talentu rozehrává strojově přesný mechanismus čtvera paralelních lidských konání nápaditě a směrem k totální zábavnosti, s absolutní vlídnos-

tí vůči postavám i divákovi. A protože Menzel to opravdu umí, výsledek odpovídá záměru. Děje ve čtyřech obydlích (přínos Otakara Schindlera, který v dekoraci simultánně pojednává scény i v kostýmech invenčně naplňuje autorský záměr charakteristiky postav prvořadě podle barvy - zde červená, žlutá, modrá a zelená - a ve vlídné nadsázce karikuje bizarní důstojnost měšťanského milie) se řítí vpřed v rytmu vzájemně dokonale propletených situací, dialogů, gagů a point jako Frigo na mašině (leč bez dobře utajených slz starých dobrých grotesek). Stržen Menzelovým inscenačním elánem prakticky celý vinohradský soubor vděčně přijímá šanci vydovádět se v interpretaci přehledně napsaných a originálně režirovaných lidských typů. Inteligentní pohodovost inscenace stvrzuje i hudebně textařský tandem Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka, kteří původní kuplety

Rodina flegmatiků vinohradské inscenaci Domu čtyř letor domínuje. Petr Kostka jako pan Dřímota podává dlouho neviděný výkon, Eva Režnarová coby flegmatická dcera Anežka zdárně sekunduje. (S nasazením dále hrají: Tomáš Töpfer, Svatopluk Skopal, Eliška Balzerová, Marta Vančurová, Jiří Plachý, Ivan Trojan, Alexandra Tomanová, Rudolf Jelínek, Oldřich Vlach, Jan Šťasný, Vendulka Křížová, Břetislav Slováček, Jaroslav Satoranský, Miroslav Vladyka, Kateřina Brožová, Jaroslav Kepka, Lukáš Hlavica, Jan Teplý... Všichni.)
Foto Pavel Štol

nahradili svými nezaměnitelnými, prostě půvabnými a optimistickým humanismem prochnutými popěvkami. A nelze opomenout opěrný bod osvědčeného překladu Josefa Balvína.

Menzelovo zjednodušené a divácky nesporně vděčné režijní čtení textu má ovšem svá úskalí. Tam, kde by důsledné zmnožování stereotypů lidského jednání podle předem určeného osudového vzorce mělo gradovat k reflexi odlidštění (byť v krotkých dimenzích měšťanské frašky), Menzelovo dokonale promazané soukolí gagů sklouzává k bavitelskému opakování inscenačních žertů (byť mnohdy skvělých) »na jistotu«.

Buď jak buď, Dům čtyř letor je v kontextu vinohradské tvorby divadlo zdaleka zábavné a vkusné. Ovšem téměř hysterické nadšení »standing ovacion« nejen po premiéře (kterého se mnohdy nedostává dílům podstatně větší umělecké hloubky a razantnějšího společenského dopadu), svědčí možná víc o době a o nás, než o divadle. Na celé čáře vítězí roztomilý, mozek, duši a svědomí nezatěžující relaxační zážitek. Na rozdíl od jiných programově »lehkých« kousků je díky Menzelovi přítomno svrchované divadelní řemeslo. »Dost, či málo?«, mohl by se trápit recenzentský Hamlet...

Sonja Kroupová

HOROSKOP

Berán (21. březen – 20. duben)

Žádné schovávání se do bezpečného úkrytu! I doma vás vaši nepřátele vysílí a budou se chtít s vámi utkat. V zápase však nemají šanci!

Býk (21. duben – 20. květen)

Nemáte rádi jedovaté řeči a pomluvy? Pak je ani sami neroznášíte! S pozitivním myšlením můžete mnoho nebezpečných situací překonat.

Bliženci (21. květen – 21. červen)

Ještě můžete trochu utráčet, ale neměli byste podlehnout reklamě ani sugestivním řečem prodavačů a vybírat jen skutečnou kvalitu.

Rak (22. červen – 22. červenec)

Je nejvyšší čas objednat se ke kadeřníkovi a zajít do módního salónu pro něco hezkého na sebe. Okolí bude změnou vašeho zevnějšku potěšeno

Lev (23. červenec – 23. srpen)

Ze svých tajných myšlenek a přání můžete vytáhnout na světlo i něco pozitivního. Musíte však zalovit v těch nejhlubších vodách svého podvědomí.

Panna (24. srpen – 23. září)

Vaše naděje se splní, pokud si najdete schopného a bohatého spojence. Nemusíte se rozhlížet do daleka, někdo vám stojí úplně nablízku.

Váhy (24. září – 23. říjen)

Svou pověst a autoritu musíte budovat na solidních základech. Ať vám vaši kolegové a kamarádi

50, 1994/289, 147

práce 9. 12. 1994

kultura, dopisy

Není fraška jako fraška aneb Johann Nepomuk Nestroy na Vinohradech Jiří Menzel: Temperamentů ač jsme různých...

Život tropí náhody, a ten divadelní není výjimkou. Týden poté, co jsem na této stránce s lítostí konstatoval ubohost výběru i nastudování jedné frašky (konkrétně Churchillova Natěrače v ABC), mohu vzápětí potvrdit, že uvést dílo tohoto žánru nejenže nemusí znamenat pro kteroukoli sebeváženější scénu něco znevazujících – ale že to naopak může být vítaný umělecký čin a přínos. Koneckonců, Divadlo na Vinohradech jich má zapotřebí...

Víc než sto padesát let stará hra Dům čtyř letor v dramaturgii vinohradské scény a podání jejího souboru ukazují, že stálý zájem divadelních teoretiků i praktiků o rakouského klasika Johanna Nepomuka Nestroye má velikánské opodstatnění. A pečlivá příprava, zahrnující i sestavení exkluzivního inscenačního týmu, se bohatě vyplatila.

Když Hippokrates někdy na sklonku 5. století před našim letopočtem vytvářel základy první dušezpytné typologie, která – jakkoli schematická – přetrvala dokonce i ve výzbroji současné psychologie, nemohl přirozeně tušit, jak pružnou trampolínu nabídne Nestroyově nápaditosti. Invenční, jež schéma zvýraznila ad absurdum a učinila z něj originální východisko originálního humoru.

Umístit geneticky souřadné příslušníky čtyř rodin, z nichž každá jednotlivě

reprezentuje vyhraněný typus cholericů, flegmatiků, melancholiků a sangviniků, pospojovat je sousedskými, ale hlavně mileneckými vztahy, jako „hybatele děje“ organicky zapojit „rafinovaného“ a „naivního“ intrikána a stejně tak funkčně navrch přidat čtyři popletené, nežádoucí ženichy – to už samo o sobě vyžaduje mistra oboru. Jenomže Nestroy se právě zápletkami nijak nevyčerpal: Rozvíjí je sice s přesností – záměrně odkrytého – hodinového strojku (včetně několika ozvlášťňujících „synkop“ tikotu), soustřeďuje se však na minuciózní dramatické vypracování jednotlivých situací. Na jejich prokomponovanou „kopírování“ ve čtyřech kontrastních variantách, na jejich obměňování, vícenásobné prolínání, doplňování, která vesměs přinášejí neselhávající komický účín.

Jiří Menzel, kterého Divadlo na Vinohradech velmi moudře pozvalo k pohostinské režii tohoto textu, inklinoval asi vždycky a v divadle tihne stále víc právě k naprosto přesnému pochopení všech možností efektní a přitom smysluplné výstavby každého obrazu, specifickými detaily vymezené a charakterizované sekvence. Značným nárokům, jež předloha klade jak na aranžmá, tak na interpretaci významů, vyhověl Menzel dokonale... Včetně toho, že za vstřícného nadšení účinkujících ve druhé části skvěle zrychlu-

je tempo představení, aniž by fabulu ubral na přehlednosti.

A navíc to není interpretace mechanická: Režisérův přístup totiž v účinné spolupráci s výpravou Otakara Schindlera (rovněž j. h.) a zejména hudbou Jaroslava Uhlíře a novými písňovými texty Zdeňka Svěráka sice obrušuje leckteré z hrotů autorova útoku na „různorodost stereotypů“ šosáka – činí to ale zřetelně ve jménu laskavosti, tolerance, nevůřavého zvýraznění faktu, že „každý jsme nějaký“.

JÍŘÍ STRNAD

Tomáš Topfer jako Vykuk, holič a kadeřník v Menzelově verzi Nestroyova Domu čtyř letor
Foto pro PRÁCI Pavel Štol

4/298/21. 12. 1994

Dům čtyř letor na vinohradské scéně

Rakouský dramatik minulého století J. N. Nestroy (1801-1862) byl divadelníkem každým coulem. Začínal jako pěvec, stal se populárním hercem, autorem mnoha desítek frašek, úspěšným ředitelem. Byl vtipný, na scéně vynalézavý, nejednou si bral na mušku neduhy společnosti, takže o těžkosti s cenzurou nebylo nouze. Byl znamenitým improvizátorem a lidovým publikem milován. Není bez zajímavosti, že krátce působil také v Brně a Bratislavě. Hra *Dům čtyř letor*, kterou teď v překladu Josefa Balvína uvedlo Divadlo na Vinohradech, je jeho 34. fraškou. Poprvé byla hrána v listopadu 1837 v Rakousku v Divadle na Vídeňce, u nás se čs. premiéra uskutečnila v libereckém Divadle F. X. Šaldy 1973.

Fraška to není leccjaká. Má důvtipnou formu, satirické zabarvení a kdo se chce bavit, vysmát nešvarům i přemýšlet, najde myšlenky, které ani dnes nejsou k zahození. Není divu, že hostujícím režisérem se stal Jiří Menzel, jemuž předloha byla zřejmě blízká a přesto, že ctil autora, vnesl do představení mnoho svého, posvětil inscenaci českou poetikou a vytvořil stylově čisté představení, na němž je vidět, že herci s potěšením hrají i zpívají kuplety. Autor se ve hře soustřeďuje na prostý příběh námluv v rodině měšťáka, omezeného a často vysmívaného šosáka, a to hned ve čtyřech provedeních - sangvinickém, melancholickém, cholerickém a flegmatickém. Proto také je i scéna hostujícího O. Schindlera rozdělena do čtyř pokojů, které vždy obývá rodina vyznačeného psychologického typu. Všichni prožívají po svém tolež. Dochází k naprosto netradičnímu navazování replik a vedení dialogu i k rytmickým kontrastům, vyvolávajícím komický účín. Hybnou silou v této, barevně rozlišené a do ji-

sté míry stylizované společenské formaci, je holič Vykuk, intrikán všemi mastmi mazaný, který snuje pikle a manipuluje lidmi. (Výborně ho hraje Tomáš Töpfer). Daleko prostodušší čistič Hucipuc v podání S. Skopala se mu v intrikách nemůže vyrovnat, zato má však větší štěstí v lásce, neboť mu dá přednost krásná pokojská Izabela, kterou hraje Eliška Balzerová. Hraje ji s takovým půvabem a srdečností, že se stává jednou z nejvýraznějších figur představení. Další postavy (skoro dvacet) tvoří

tentokrát jakoby dobře sehraný a sladěný orchestr, v němž každý nástroj má přesnou

barvu a funkci. Postavy jsou vyhraněné a stylizované, ale neztrácejí lidskou podstatu. Jiří Plachý hraje bohatého soukromníka Pana Vykypěla cholericky, Oldřich Vlach bohatého soukromníka Pana Stejskala melancholicky, Petr Kostka Pana Dřímala flegmaticky, Jaroslav Satoranský Pana Vejskala sangvinicky. Ve frašce se setkáváme s řadou dalších oblíbených herců, ať již připomeneme Ivana Trojana, Martu Vančurovou, A. Tomanovou, K. Jelínka, J. Štastného, L. Hlavicu, M. Vladyku, J. Kepku. Pozornost si zaslouhují i ostatní rovnou měrou. Nápadité představení je ovšem také obrazem určitého společenského systému. Názorně vidíme, že člověk je manipulován a jeho osud předurčen. Záleží však na divácích, co si z představení odnesou. Zda odejdou pobavení a ukonejšeni, že to tak je a nedá se s tím nic dělat, či zda naopak kromě příjemné zábavy obraz tohoto systému, kdy se člověk stává jakýmsi kolečkem bez vlastní vůle a rozhodování, v nich vyprovokuje názor zcela opačný. Kolik vody uplynulo od prvního uvedení hry, ale mnohé problémy se nám v životě vynořují znovu a znovu.

EVA ŠMERALOVÁ

Divadelní recenze

Na snímku Svatopluk Skopal v roli Hucipuce a Eliška Balzerová jako Izabela.